

Prírodné Krásy Slovenska

Najkrajšie doliny

PRÍRODNÉ KRÁSY SLOVENSKA

Ján Lacika

NAJKRAJŠIE DOLINY

Editor: Daniel Kollár

Prírodné Krásky Slovenska

Najkrajšie doliny

1. vydanie, 2009

Autor textu: Ján Lacika

Editor: Daniel Kollár

Zodpovedný redaktor: Daniel Kollár

Jazyková úprava: Jana Hyžová

© Fotografie: Ján Lacika, Lucia Benkovská, Ivan Bohuš ml., Slavomír Gnip, Peter Chromek, Jozef Jakál, Daniel Kollár, Tibor Kollár, Zuzana Kollárová, Libor Láznicka, Silvester Stiegler a Tomáš Trstenský

Fotografia na obálke: Peter Chromek

Mapy: Kamila Kollárová

Dizajn a typografia: Marianna Láznicková

Tlač: VKÚ, a. s., Harmanec

Akékoľvek, hoci aj čiastočné použitie diela je dovoľené len s písomným súhlasom vydavateľstva DAJAMA.

© DAJAMA, Ľubľanská 2, 831 02 Bratislava

tel.: +421 (2) 446 317 02, info@dajama.sk, www.dajama.sk

Vydalo vydavateľstvo DAJAMA v roku 2009 ako svoju 184. publikáciu.

ISBN 978-80-89226-74-0

Slovo editora

Milí čitatelia, vydavateľstvo DAJAMA v nadväznosti na časopis Kráasy Slovenska, ktorého je nakladateľom, tematicky spracúva jednotlivé pozoruhodnosti Slovenska. V rámci edície Prírodné Kráasy Slovenska sa postupne zameriavame na najhodnotnejšie časti jeho prírodného dedičstva. Ako ďalšiu v poradí na knižný trh prinášame knihu Najkrajšie doliny. Určitým spôsobom nadväzuje na úplne prvú publikáciu z tejto edície – knihu Najkrajšie vrchy, v ktorej autori predstavili 33 z ich pohľadu najkrajších vrchov Slovenska.

Podobne ako vrchy a štíty aj doliny patria k charakteristickým krajinným scenériám Slovenska a k tomu najkrajšiemu, čo slovenská príroda ponúka. Časopis Kráasy Slovenska v minulých rokoch uverejnil čitateľský rebríček najkrajších dolín a práve v nadväznosti naň sme sa rozhodli pripraviť a vydať knihu Najkrajšie doliny. Hoci si uvedomujeme, že aj v prípade dolín, ktoré nesú označenie „najkrajšie“, ide o subjektívne názory autorov a vydavateľa, punc objektivnosti konečnej skupine dáva spomínaný rebríček čitateľov časopisu Kráasy Slovenska, podľa ktorého sme pri výbere postupovali.

Nakoniec sme zvolili 40 dolín, ktoré sme rozdelili do piatich skupín. Pôvodne sme uvažovali aj o skupine dolín z nížinných či zo sopečných oblastí Slovenska, avšak celkový počet by narástol tak, že by sme potrebovali dvojnásobný rozsah strán. A tak sme sa snažili vybrať predovšetkým doliny, ktoré majú pevné miesto v povedomí obyvateľov Slovenska. Predstavili sme ich polohu, vznik a vývoj, ktorý bol v každej skupine odlišný. Okrem podrobnej charakteristiky dolín a ich odnoží sme hľadali a nachádzali aj rôzne zaujímavosti či príbehy, ktoré dotvárajú ich charakter. Veríme, že vás náš výber najkrajších dolín zaujme a obohatí a že nám prepáčite prípadnú absenciu doliny, ktorá nesie prvenstvo vo vašom osobnom rebríčku.

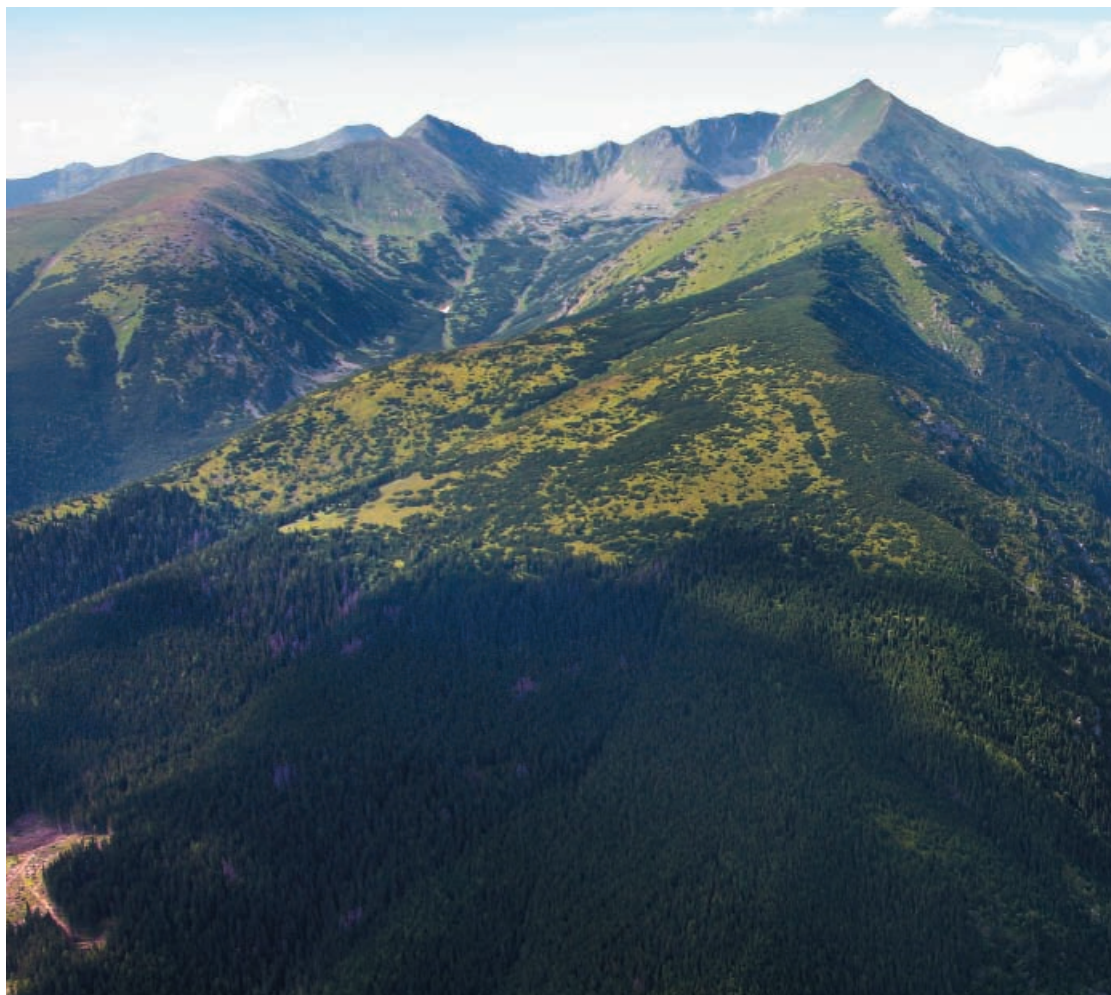
Najkrajšie doliny

Bez kotlín a nížin by neboli pohoria, bez dolín zasa vrchy a horské hrebene. Nižšie položené časti krajiny dajú vyniknúť nebotyčným horským veľikánom, ktoré na ne vrhajú dlhé tieň. Bez Popradskej kotliny by Tatry neboli skvostom, pýchou Slovenska, len menej významnou vysoko položenou náhornou planinou. Mohutnosť a majestátnosť Gerlachovského štítu by sme si nijako osobitne neuvedomovali, ak by v jeho susedstve pri všetkej skromnosti a pokore nebola Velická a Batizovská dolina.

Dolina je v karpatských pohoriach všadeprítomným fenoménom, pretože okrem niektorých planín reliéf hornatých oblastí tvorí sieť dolín a horských chrbtov. Doliny

možno nájsť aj v krajine kotlín a nížin, kde sú vhlbené do oblých pahorkatín. Dokonca aj na nížinných rovinách, napríklad na Žitnom ostrove, sú mikrodoliny majúce podobu živých či opustených riečnych ramien.

Krása krajiny je subjektívnou vlastnosťou. Do jej hodnotenia vstupuje vlastná predstava človeka o tom, čo sa mu páči, v kombinácii s vlastnými skúsenosťami či zážitkami s danou krajinou. Môže sa však hodnotiť aj s určitou dávkou objektívnosti či exaktnosti asi tak, ako sa podľa ideálnych mier 90 – 60 – 90 posudzujú kráľovné krásy. V prípade dolín sú takými kritériami členitosť reliéfu, prevýšenie okolia, prítomnosť skalných foriem, kľukatosť, úzkosť dna a po-

dobne. V hre sú aj niektoré vedecky získané vedomosti napríklad o jedinečnej genéze či nezvyčajnej geologickej stavbe podložia. Zohľadňuje sa aj ľudský faktor – na jednej strane minimálny zásah človeka do prírodnej krajiny a na druhej strane prítomnosť pozitívnych prvkov, ktoré do doliny vniesla ľudská ruka. Môže ísť napríklad o hrad, chatu alebo most.

Kniha Najkrajšie doliny predstavuje 40 slovenských dolín bez poradia na pomyslenej stupnici krásy. Autor čitateľovi nepodsúva svoj rebríček krásy, kladie dolinu vedľa doliny a spája ich podľa spôsobu vzniku a geologickej stavby. Najpočetnejšiu skupinu tvoria doliny, na ktorých zanechali stopy dávne ľadovce. Ďalšiu pospájal z dolín, ktoré možno označiť ako prielomy, čo znamená, že naprieč pretínajú nejakú horskú prekážku. Tretia kapitola je poskladaná z dolín, pre ktoré je spoločným menovateľom horská krajina a dĺžka.

Sú v nej turisticky atraktívne doliny viacerých karpatských pohorí. Ďalší súbor dolín spája skutočnosť, že prekypujú skalnou výzdobou. Sú bohaté na rôzne bizarné bralá a vo väčšine prípadov ide o vápencové doliny. Do tejto skupiny by patrili aj doliny v ďalšej kapitole, ktoré sú takisto skalnaté, avšak sú ťažšie prístupné. Ide napríklad o úzke tiesňavy Slovenského raja, ale aj iných pohorí, ktoré možno preliezť len s pomocou rebríkov, reťazí a stúpadiel a často priamo s vodopádom za golierom.

Vlastný rebríček najkrajších dolín Slovenska si každý čitateľ celkom určite urobí sám. Môže využiť poznatky o pôvode, osobitosti či jedinečnosti jednotlivých dolín obsiahnuté v tejto knihe. Skôr si však vyberie dolinu, ktorá je jeho srdcu najmilšia. Takú, ktorú osobne poznal, prešiel a zažil na vlastnej koži a ktorá v našom výbere ani nie je. Veď krásnych dolín je na Slovensku toľko, že všetky sa do jednej knihy pri najlepšej vôli nevmetia.

Sochár ľadovec

Počas štvrtohôr Karpaty tektonicky rástli. Ich najvyššie pohoria postupne presiahli hranicu večného snehu, vďaka čomu sa v nich v ľadových dobách vytvorili podmienky na vznik ľadovcov. V čase vrcholiacej ľadovej doby sa táto významná klimatická línia znížila na úroveň približne 1 700 m n. m., pričom nad ňu vytrčali Tatry, Nízke Tatry, Malá Fatra a masív Babej hory v Oravských Beskydách. V Tatrách identifikovali stopy po najmenej troch fázach zaľadnenia. Počas poslednej ľadovej doby sa 33 dolín v ich slovenskej časti zaplnilo dolinovými ľadovcami s celkovou rozlohou 15 000 ha. Viac zaľadnená bola väčšmi vyzdvihnutá južná časť pohoria, avšak najdlhší ľadovec vznikol na severnej strane Tatier – v Bielovodskej doline. Asi pred 10 000 rokmi sa posledná ľadová doba skončila a výrazné oteplenie klímy tatranským ľadovcom „odzvonilo do hrobu“. Tatranské doliny vznikli skôr, ako ich v ľadových dobách zaplnili masy ľadu. Avšak práve dolinové ľadovce im dali súčasnú príťažlivú podobu. Za pomerne krátke geologické obdobie, ktoré uplynulo po skončení poslednej ľadovej doby, sa tatranské doliny nestačili výraznejšie zmeniť, a preto majú ľadovcové kary, trógy (údolia vyhlbené horským ľadovcom), morény a množstvo ďalších ľadovcových foriem reliéfu.

Po stopách ľadovcového obra

Bielovodská dolina

Bielovodská dolina je tichým obrom severných Tatier. Vyniká mohutnosťou a rozvetvenosťou, v čom nemá medzi tatranskými dolinami konkurenta.

Bielovodská dolina leží na severnej strane Tatier v katastri Tatranskej Javoriny a poľskej Bukowiny Tatrzańskiej. Kedysi sa nazývala Podúplazská dolina. Je národnou prírodnou rezerváciou s rozlohou 3 712 ha. Prístupná je od cestného hraničného prechodu do Poľska

v Lysej Poľane. Dolina je v lete turisticky prístupná v celej dĺžke po modro značkovanom turistickom chodníku, ktorý umožňuje prechod na opačnú stranu pohoria. V zime je otvorená len jej spodná časť po Bielovodskú poľanu.

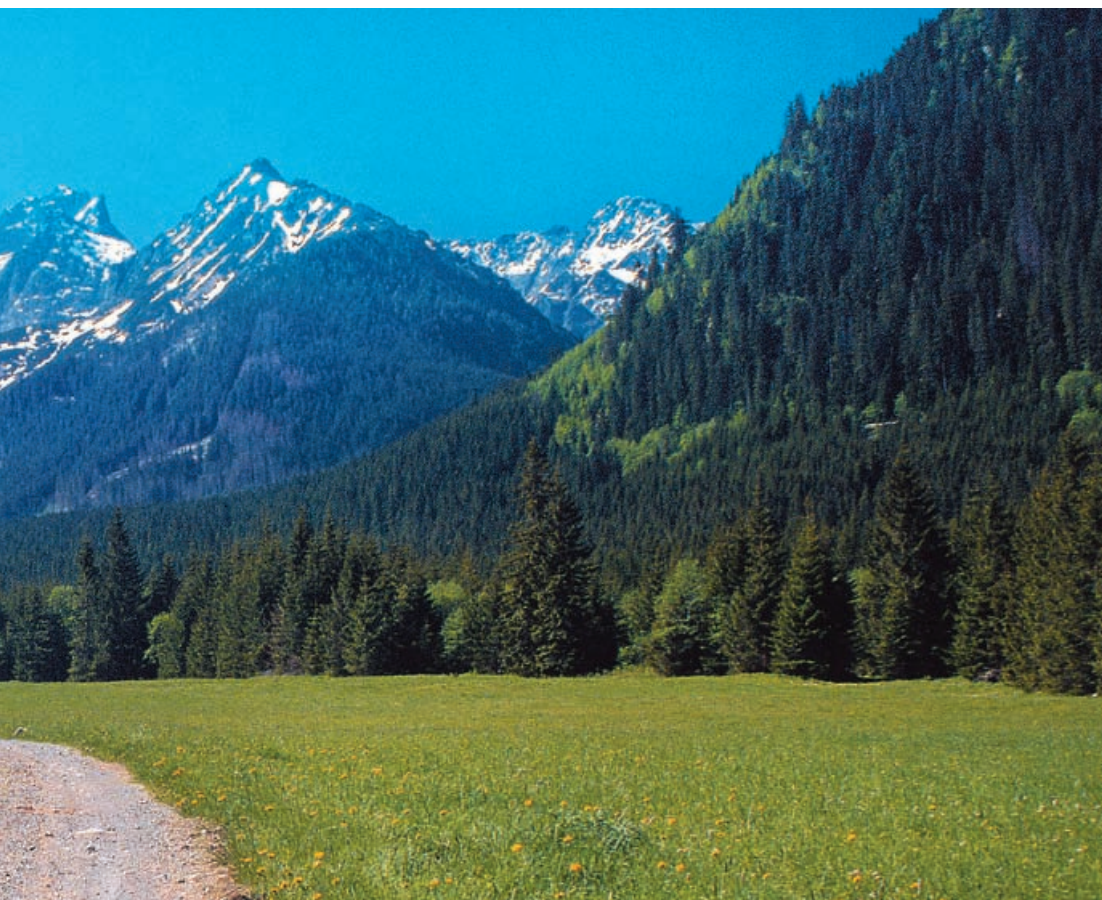
▼ *Tatranská panoráma z Bielovodskej poľany*

Bielovodská dolina je najdlhšia a najrozvetvenejšia vo Vysokých Tatrách. Je dlhá 13 km a má veľké bočné doliny, ktoré sú väčšie ako mnohé hlavné tatranské doliny. Dolina s vetvami má pôdorys v tvare trojuholníka – jeho západnú stranu tvorí hrebeň Kozieho Wierchu a Woloszyna, južnou stranou je ostrý hlavný vysokotatranský hrebeň tiahnuci sa od Svinice po Malý Javorový štít, z ktorého vybieha na sever bočná rássocha Širokej. V masíve budovanom prevažne vápencami, ktorý je treťou stranou trojuholníka, sa vyskytujú zaujímavé krasové útvary vrátane nedávno objavenej jaskyne Mesačný tieň s úctyhodnými rozmermi.

Bielovodskou dolinou preteká horská bystrina Biela voda. Poliaci ju nazývajú Białka. Jej zdrojnicami sú Zelený a Litvorový potok, ktorých sútok sa nachádza pod skalným prahom Kačacej doliny v nadmorskej výške 1 420 m. Väčšie prítoky prijíma zľava (Rybi Potok a Roztoka). Po 13 km od prameňa Biela voda ako dravá horská rieka opúšťa územie Tatier a po 27 km sa v poľskom Podhali vlieva do Dunajca.

Hlavná dolina má v pramennej časti štyri vysoko „zavesené“ tienisté dolinky. Pod Vysokou a Rysmi v hlavnom hrebeni leží Ťažká dolina. Jej nedávny názov Česká dolina vznikol skomolením poľského slova ciężka (ťažká) na česká. V doline sú dve plesá. Horné Zmrzlé pleso je počas väčšiny roka pokryté ľadom, pretože dolinka leží v dlhom tieni hlavného vysokotatranského hrebeňa. Pod nižšie položeným Ťažkým plesom sa cez vysoký skalný prah prepadáva Ťažký vodopád vysoký 12 m. Aj východnejšie ležiaca visutá Kačacia dolina strmo klesá skalným prahom do hlavnej doliny Hviezdoslavovým vodopádom, ktorý jej o 3 m vyšší ako jeho blízky sused. Kačacia dolina je stupňovitá. Horné stupne ležia priamo pod strmými skalnými stenami medzi Gánkom a Litvorovým štítom. Na spodnom stupni leží Zelené Kačacie pleso a Kačacie pliesko. Turisticky prístupná je iba Litvorová dolina. Na jej nižšom stupni sa nachádza Litvorové pleso, vyššie ležiace Zamrzlé pleso tvorí s osamelou sa týčiacou Hrubou vežou pôsobivú krajinnú scenériu. Hrubá veža sa považuje za nunatak,

čo je eskimácke slovo používané v glaciálnej terminológii na označenie „ostrova“ nezaľadneného územia obkoleseného ľadovcom. Za Hrubou vežou sa rozkladá Svišťová dolina s miniatúrnym Hrubým plesom.

Ľavé bočné doliny Bielovodskej doliny sú krátke. Najväčšia z nich je Rovienková dolina, ktorá dosahuje dĺžku necelé 3 km. Väčšie a mohutnejšie sú ľavostranné bočné doliny. Najvyššie leží Žabia Bielovodská dolina skrytá za majestátnou kulisou Mlynára. Na dne ostro ohraničeného skalného amfiteátra leží dvojica Bielovodských Žabích plies, ktorým patrí štvrté a desiate miesto medzi najväčšími plesami slovenskej časti Tatier. Dve veľké dolinové odnože sa nachádzajú v poľskej časti Bielovodskej doliny. Na ich dne sa zrkadlia tri najväčšie tatranské plesá – Wielki Staw Polski v Doline Roztoki, resp. Morskie Oko a Czarny Staw pod Rysmi v Doline Rybiego Potoku. Obe poľské doliny sú rušnou turistickou lokalitou, čím ostro kontrastujú s pokojnejšou slovenskou Bielovodskou dolinou.

▼ Horáreň Biela voda

Bielovodský ľadovec

Bielovodskú dolinu v ľadových dobách zaplňal najväčší tatranský ľadovec. V čase najväčšieho zaľadnenia dosahoval úctyhodné rozmery. Zaberal plochu vyše 3 300 ha, dosahoval dĺžku 13 km a hrúbku 330 m. Miestami mal šírku 1,5 km. V zdrojovej časti pod severnými svahmi masívu Gerlachovského štítu sa nachádzali štyri visuté stupňovité ľadovcové kary s ľadovcovými splazmi, ktoré sa nižšie spájali do jedného. Rozplavené koncové morény ľadového obra sa nachádzajú na Lysej poľane v nadmorskej výške 935 m. Do hlavného ľadovca ústili bočné ľadovce vyplňajúce Dolinu Roztoki, Dolinu Rybiego Potoku, Žabiu Bielovodskú dolinu a Rovienkovú dolinu. Po zaniknutí ľadovcov sa Bielovodská dolina stala učebnicovou ukážkou ľadovcovej krajiny v tzv. postglaciálnej vývojovej etape. Má nádherné ľadovcové kary s karovými plesami, je typickým trógom s priečnym profilom v tvare písmena U, na viacerých miestach možno identifikovať morénové valy.

Koryto Bielej vody ►

Kráľovstvo javorov a límb

Javorová dolina

Meno krásneho listnatého stromu je na severnej strane Tatier veľmi obľúbené. „Javorové“ sú nielen štíty, poľana, potok a dedina, ale najmä krásna dolina. Javory sa však z jej okolia postupne takmer vytratili, zhoreli v javorinských hutách a lepenkárni.

